

УДК 343.98 (477) (092)

В. М. Атаманчук, кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри криміналістичного забезпечення та
судових експертиз Навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

О. В. Воробей, кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістичного забезпечення
та судових експертиз Навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

МЕЛЕНЕВСЬКА ЗІНАЇДА СЕМЕНІВНА — ВИДАТНИЙ ВЧЕНИЙ-КРИМІНАЛІСТ, ПРОВІДНИЙ ПОЧЕРКОЗНАВЕЦЬ ТА ОБДАРОВАННИЙ ПЕДАГОГ (ДО 80-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Розглянуто основні напрями наукової діяльності видатного вченого-криміналіста, провідного почеркознавця та обдарованого педагога З. С. Меленевської, а також етапи роботи в наукових і навчальних закладах України. Наведено найважливіші опубліковані праці у галузі судового почеркознавства за її авторством, висвітлено викладацьку роботу професора кафедри криміналістичних експертиз З. С. Меленевської в Національній академії внутрішніх справ.

Ключові слова: Меленевська, почерк, експертиза, вчений-криміналіст, педагог.

Рассмотрены основные направления научной деятельности выдающегося ученого-криминалиста, ведущего почерковеда и талантливого педагога З. С. Меленевской, а также этапы работы в научных и учебных заведениях Украины. Приведены важнейшие опубликованные работы в области судебного почерковедения ее авторства, освещена преподавательская работа профессора кафедры криминалистических экспертиз З. С. Меленевской в Национальной академии внутренних дел.

Ключевые слова: Меленевская, почерк, экспертиза, ученый-криминалист, педагог.

The article is devoted to the outstanding scientist-forensic scientist, leading post-graduate student and gifted teacher Z. Melenevskaya. The main directions of scientific activity, as stages of work in scientific and educational institutions of Ukraine are considered. The most important publishes works in the field of judicial handwriting are indicated. Separately, the teaching work of the professor of the department of forensic expertise Z. Melenevskaya at the National Academy of Internal Affairs.

Key words: Melenevskaya, handwriting, examination, scientist-criminalist, teacher.

Цього року виповнилося 80 років від дня народження відомого вченого-криміналіста в галузі судового почеркознавства Зінаїди Семенівни Меленевської (1938—2016 рр.). Нам пощастило працювати в одному колективі з цією унікальною жінкою, чудовим педагогом і професіоналом. Більш ніж 40-річний досвід практичної

експертної діяльності та науковий талант дали змогу З. С. Меленевській стати одним з провідних фахівців у галузі судового почеркознавства в нашій країні. Їй до сьогодні експерти-почеркознавці, молоді вчені та здобувачі вищої освіти звертаються до великої наукової спадщини З. С. Меленевської та знаходять у ній оригінальні вирішення актуальних проблем.

Діапазон наукових інтересів З. М. Меленевської стосувався переважно проблем судового почеркознавства, але були й наукові розробки в теорії судової експертизи. Працювала вчена також над питаннями застосування психології та графології під час дослідження почерку.

Зінаїда Семенівна народилася 30 січня 1938 року в м. Києві в сім'ї службовців. У 1956 році після закінчення школи вступила на юридичний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка, який закінчила з відзнакою у 1961 році [1, с. 3].

Після закінчення навчання за розподілом розпочала працювати в Київському науково-дослідному інституті судових експертиз (КНДІСЕ) Міністерства юстиції України. Сумлінність, відданість справі, постійне прагнення до вдосконалення дали їй змогу достойно пройти трудовий шлях на посадах молодшого наукового співробітника, старшого наукового співробітника, вченого секретаря інституту, завідувача лабораторії судово-почеркознавчих досліджень КНДІСЕ.

Із самого початку роботи в науково-дослідному інституті З. С. Меленевська проявила себе здібним спеціалістом і науковцем. У вересні 1972 року захистила дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата юридичних наук на тему «Теоретические и методические вопросы производства повторных почерковедческих экспертиз в уголовном судопроизводстве», у якій розкрила процесуальні питання призначення та проведення повторних почеркознавчих експертиз; основні методичні положення, а також особливості оцінки та використання висновків повторних почеркознавчих експертиз [2, с. 538]. Основні положення дисертації також було викладено в монографії «Теория и практика повторных почерковедческих экспертиз», опублікованій у м. Києві в 1974 році [3]. Зазначена робота стала вагомим внеском у теорію криміналістичних експертиз і практику судового почеркознавства.

Як висококваліфікований фахівець у галузі судово-почеркознавчої експертизи З. С. Меленевська виконала велику кількість складних, зокрема повторних, експертиз [4, с. 55].

У 1977 році рішенням Вищої атестаційної комісії при Раді Міністрів СРСР З. С. Меленевській присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника. Вона отримала вищий клас судового експерта та п'ятий ранг державного службовця.

Із січня 1998 року до грудня 2003 року З. С. Меленевська керувала науковою роботою КНДІСЕ на посаді першого заступника директора. У період роботи в інституті вона також за сумісництвом викладала в Київському національному університеті імені Т. Г. Шевченка, Академії Генеральної прокуратури України та Академії суддів України.

Величезний практичний досвід дав змогу вченій підготувати посібники та методичні рекомендації, що дотепер є безцінними для експертів-почеркознавців: «Образцы экспертных заключений: Судебное почерковедение» (1995 р.; у співавторстві); «Криміналістичне дослідження підписів» (2006 р.; у співавторстві); «Методичні рекомендації по формулюванню синтезуючої частини висновків почеркознавчої експертизи» (2007 р.; у співавторстві); «Зразки висновків експерта з вирішення почеркознавчих задач: методичні рекомендації» (2007 р.; у співавторстві); «Судово-почеркознавча експертиза: у двох частинах (загальна і особлива)» (2007 р.; у співавторстві). Остання із зазначених робіт стала одним із змістовно найповніших навчально-методичних посібників у галузі судового почеркознавства, надрукованих у нашій країні [5].

Упродовж своєї наукової діяльності З. С. Меленевська значну увагу приділяла оцінчій діяльності експертів-почеркознавців, виклавши думки в таких працях: «Оцінка і використання висновків повторних почеркознавчих експертиз» (1972 р.; у співавторстві); «Некоторые дискуссионные вопросы оценочной деятельности эксперта-почерковеда» (1986 р.; у співавторстві); «Об основаниях совокупной оценки признаков в идентификационных исследованиях» (1993 р.; у співавторстві); «Спеціальні знання і професійні якості експерта-почеркознавця — необхідна умова оціночної діяльності» (2013 р.).

Неоціненними є наукові розробки З. С. Меленевської з проведення комплексних досліджень: «Разработка логических и психологических основ производства комплексных экспертиз: методические рекомендации» (1982 р.; у співавторстві); «Об идентификационной задаче комплексной экспертизы вещественных доказательств» (1983 р.; у співавторстві); «Психологические аспекты формирования и организации деятельности комиссии экспертов, проводящих комплексную экспертизу» (1984 р.; у співавторстві); «К вопросу о разграничении комплексных и не комплексных идентификационных экспертиз» (1985 р.; у співавторстві); «Комплексне криміналістичне дослідження малооб'ємних почеркових об'єктів при вирішенні ідентифікаційних задач» (1996 р.; у співавторстві).

З 2004 по 2015 рік Зінаїда Семенівна працювала в Навчально-науковому інституті підготовки слідчих і криміналістів Київського національного університету внутрішніх справ (нині Навчально-науковий інститут № 2 Національної академії внутрішніх справ; далі — ННІ № 2 НАВС) професором кафедри криміналістичних експертиз. Обіймаючи зазначену посаду, З. С. Меленевська багато сил та енергії, як і завжди упродовж свого творчого життя, віддавала навчальній, методичній, науковій роботі, консультуванню педагогічної молоді.

З. С. Меленевська проводить заняття з курсантами НАВС

Великий внесок професор З. С. Меленевська зробила в підготовку висококваліфікованих кадрів — судових експертів для підрозділів Експертної служби МВС України. Курсанти та слухачі інституту вдячні їй за проведення змістовних лекцій,

цікавих семінарських і практичних занять з навчальних дисциплін «Судове почеркознавство» та «Почеркознавчі дослідження». Багаторічна викладацька діяльність З. С. Меленевської була надзвичайно плідною. Її лекції відрізнялися унікальною глибиною, тісним зв'язком з практикою, послідовністю викладення матеріалу. Завдяки своїй харизмі, життєрадісності, щирому та чуйному ставленню до курсантів і слухачів З. С. Меленевська стала улюбленим наставником багатьох випускників Національної академії внутрішніх справ (далі — НАВС). Її розробки навчальних програм, лекції, плани-конспекти та тестові завдання досі використовують під час підготовки та проведення занять у ННІ № 2 НАВС. З. С. Меленевська також брала участь у створенні мультимедійних посібників та автоматизованих робочих місць (програмний продукт «Робоче місце експерта з почеркознавчих досліджень», свідоцтво №28325 (2009 р.); програмний продукт «Мультимедійний навчальний посібник» «Почеркознавчі експертизи», свідоцтво № 44693 (2012 р.)).

Професорсько-викладацький склад кафедри криміналістичних експертиз

Вчена неодноразово була офіційним опонентом по кандидатських дисертаціях (наприклад, у В. В. Серьогіна «Возможности судебно-почерковедческой диагностики свойств исполнителей рукописей» (Всесоюзный научно-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції СРСР; 1973 р.).

Під керівництвом З. С. Меленевської у 2003 році було підготовлено та захищено кандидатську дисертацію Е. О. Івакіна «Теоретичні та методичні питання неідентифікаційних досліджень у судовому почеркознавстві».

Вклад досвідченого науковця-дослідника, організатора та наставника молодих кадрів, які опановують юридичні спеціальності, З. С. Меленевської в розвиток науки криміналістики та судової експертизи, підготовку експертів-криміналістів за понад півстоліття науково-дослідної та педагогічної діяльності важко переоцінити. Неодноразово З. С. Меленевська виступала в засобах масової інформації з актуальних проблем судово-почеркознавчої експертизи [6]. Активна в роботі, добро-

Під час святкування 70-річчя від дня народження та 45-річчя науково-дослідної та педагогічної діяльності у стінах ННІ № 2 НАВС

інституту судових експертиз Міністерства юстиції України. У 2001 році З. С. Меленевська стала переможцем другого Всеукраїнського конкурсу на краще професійне досягнення «Юрист року» за 2000 рік у номінації «Юрист — науковий співробітник». У 2003 році наказом Міністерства юстиції України від 16.12.2003 р. № 1782/к її нагороджено відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства юстиції України і нагрудним знаком «За заслуги», Почесними грамотами Міністра юстиції СРСР та Міністра юстиції України.

Зінаїда Семенівна Меленевська була блискуче ерудованою, допитливою та доброзичливою людиною, чудовою жінкою та відомим вченим-криміналістом. Вона залишила по собі велику наукову спадщину та світлу пам'ять у всіх, хто її знав.

зичлива до людей, вона завжди користувалася авторитетом у працівників-практиків правоохоронних органів, колег по роботі.

Високий професіоналізм криміналіста-дослідника в одному з найскладніших видів судової експертизи — судовому почеркознавстві неодноразово був відзначений. Професор З. С. Меленевська була членом Вчених рад Навчально-наукового інституту підготовки слідчих і криміналістів Київського національного університету внутрішніх справ та Київського науково-дослідного

З. С. Меленевська завжди брала активну участь у наукових заходах. Під час засідання круглого столу з проблем експертної діяльності в Навчально-науковому інституті підготовки слідчих та криміналістів НАВС (2010 рік)

Список використаної літератури

1. Зінаїда Семенівна Меленевська: до 70-річчя від дня народження та 45-річчя науково-дослідної та педагогічної діяльності / [упоряд.: Лисиченко В. К., Садченко О. О., Шаботенко А. І., Ковальов К. М.]. — К. : ДНДЕКЦ МВС України ; КНУВС ; ННІПСК КНУВС, 2008. — 16 с. (Біографія і бібліографія вчених-правознавців).
2. *Энциклопедия судебной экспертизы* / [под ред. Т. В. Аверьяновой, Е. Р. Россинской]. — М. : Юрист, 1999. — 552 с.
3. *Меленевская З. С. Теория и практика повторных почерковедческих экспертиз* / З. С. Меленевская. — К. : РИО МВД УССР, 1974. — 81 с.

4. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз: етапи становлення, розвитку та сучасні напрями діяльності / [Клименко Н. І., Садченко О. О., Янкович Г. М. та ін.]. — К. : КНДІСЕ, 2013. — С. 55—56.

5. Меленевська З. С. Судово-почеркознавча експертиза : навч.-метод. посіб. / Меленевська З. С., Свобода Є. Ю., Шаботенко А. І. ; за заг. ред. І. П. Красюка. — К. : Укр. центр духов. культ., 2007. — 280 с.

6. Киянский Дмитрий. Господа аферисты, помните об экспертизе! [Электронный ресурс] / Дмитрий Киянский // Режим доступа : https://zn.ua/ECONOMICS/gospoda_aferisty_pomnite_ob_ekspertize.html.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2018 р.